

Aspecte practice privind dreptul de a dispune de timpul și înlesnirile necesare pregătirii apărării

Practical aspects on the right to adequate time and facilities

Drd. **Alexandrina-Mirela Perian***
Universitatea de Vest din Timișoara
Facultatea de Drept

Abstract

The right to adequate time and facilities can be seen as a general provision to guarantee not rights that are theoretical or illusory but rights that are practical and effective. An opportunity for adequate defence preparation is essential if an effective response to the charge is expected. The first requirement is that the defendant must be informed properly and promptly of the accusation, be allowed timely access to the file and be afforded sufficient time to comprehend the information and subsequently to prepare a proper defence, especially regarding the submission of evidence for the defence.

Keywords: *adequate time; adequate facilities; effective defence; equality of arms*

Rezumat

Dreptul de a dispune de timpul și înlesnirile necesare pregătirii apărării reprezintă o aplicație a principiului conform căruia Convenția nu garantează drepturi care sunt teoretice sau iluzorii, ci drepturi practice și efective. Asigurarea dreptului de a realiza o apărare adecvată este esențială atunci când se așteaptă un răspuns eficient la acuzațiile aduse. Prima condiție este ca acuzatul să fie informat cu promptitudine cu privire la natura și cauza acuzației aduse, să primească acces la dosar în timp util și să aibă suficient timp pentru a înțelege acuzația și ulterior, pentru a pregăti o apărare adecvată, în special prin administrarea probelor în apărare.

Cuvinte-cheie: *termen rezonabil, facilități rezonabile, apărare efectivă, egalitate de arme*

1. Introducere

Dreptul de a beneficia de timpul și înlesnirile necesare pregătirii apărării determină efectivitatea apărării și asigurarea egalității de arme, fosta Comisie¹ recunoscând că art. 6 parag. 3 lit. b) din Convenție a fost proiectat pentru a restabili egalitatea între apărare și acuzare, necesară pentru echitatea procedurii, idee preluată ulterior de Curte², care a arătat că nerespectarea acestei prevederi suprimă egalitatea de arme. Atât dreptul în discuție, cât și egalitatea procedurală decurg din principiul mai larg consacrat de art. 6 parag. 1, motiv pentru care încălcarea acestora atrage după sine inechitatea procedurii³.

Mergând pe aceeași linie, dreptul de acces la dosar ce decurge din art. 6 parag. 3 lit. b) este expresia principiului acuzatorial al egalității de arme, întrucât conferă posibilitatea acuzatului de a lua cunoștință de observațiile și probele părții adverse. Legătura devine din ce în ce mai evidentă atunci când asigurarea egalității de arme servește la realizarea scopului urmărit de art. 6 parag. 3 lit. b). Prevederea antemenționată asigură obținerea unui deznodământ final corect, conferindu-se apărării

* alexandrinaperian@yahoo.com.

¹ Comisia Europeană, *Jesper c. Belgia*, hotărârea din 1981, parag. 70, <https://europa.eu/>.

² C.E.D.O., *Moiseyev c. Rusia*, hotărârea din 9 octombrie 2008, parag. 223, <https://hudoc.echr.coe.int>.

³ C.E.D.O., *Galstyan c. Armenia*, hotărârea din 15 noiembrie 2007, parag. 84, <https://hudoc.echr.coe.int>.

o oportunitate adecvată pentru a combate în mod eficient argumentele acuzării și pentru a prezenta cea mai bună versiune a faptelor în vederea aplicării unei pedepse reduse sau chiar în vederea obținerii unei achitări. Se naște, astfel, posibilitatea de a influența în mod egal decizia instanței, posibilitate care creează atât în conștiința acuzatului, cât și în conștiința publicului, percepția că cel cercetat nu a fost plasat într-o poziție de inferioritate în raport cu acuzarea.

2. Conținutul dreptului de a beneficia de timpul și înlesnirile necesare pregătirii unei apărări efective

Dreptul la apărare, în ansamblu, nu are capacitatea de a fi efectiv în lipsa respectării dreptului cuprins în art. 10 alin. 2 C. pr. pen care consacră dreptul suspectului sau inculpatului de a beneficia de timpul și înlesnirile necesare pregătirii apărării, drept recunoscut prin reglementarea art. 92 alin. 8 C. pr. pen. și în favoarea avocatului pentru apărarea drepturilor clientului său. Textele amintite reprezintă o transpunere în dreptul intern a art. 6 parag. 3 lit. b) din Convenție, text ce garantează dreptul oricărui acuzat de a beneficia de timpul și înlesnirile necesare pregătirii apărării, motiv pentru care interpretarea acestora nu se poate face decât în lumina ideilor directe ale Convenției. Importanța acestui drept se reflectă în necesitatea de a asigura egalitatea de arme între apărare și acuzare, având în vedere că procurorul cunoaște dosarul, întrucât el este cel care l-a constituit prin efectuarea urmăririi penale în cauză, fiind imperios necesar a fi respectat încă de la începerea urmăririi penale *in personam* pentru a da posibilitatea persoanei acuzate să-și pregătească în mod efectiv apărarea.

Dreptul de a beneficia de timpul și înlesnirile necesare pregătirii apărării este un drept cu formulare generală care înglobează toate celelalte drepturi protejate sub egida art. 6 parag. 3 din Convenție, fapt reflectat și de împrejurarea că, de cele mai multe ori, atunci când Curtea constată o încălcare a acestuia, apreciază că dreptul la apărare a fost încălcat și în alte dimensiuni ale sale⁴. Aceeași concepție este preluată și de legislația internă care leagă dreptul de a beneficia de timpul și înlesnirile necesare pregătirii apărării de dreptul la asistență juridică, stabilind prin art. 91 alin. 2 C. pr. pen. că, în situația în care avocatul ales nu se prezintă în mod nejustificat la efectuarea unui act de urmărire penală, iar asistența juridică este obligatorie, organul de urmărire penală ia măsuri pentru desemnarea unui avocat din oficiu care să îl înlocuiască, acordându-i acestuia un termen rezonabil și înlesnirile necesare pentru pregătirea unei apărări efective.

La fel cum întinderea cercetărilor penale pe o durată nerezonabilă afectează echitatea procedurii în ansamblu, așa și accelerarea acestora în mod nejustificat, în detrimentul drepturilor apărării, constituie un afront la adresa art. 6 parag. 3 lit. b) din Convenție⁵. Întrucât organul de urmărire penală este responsabil cu desfășurarea investigației penale, pregătirea cauzei începe, în mod natural, mai devreme pentru acesta decât pentru apărare, motiv pentru care neacordarea timpului necesar pregătirii apărării plasează acuzatul într-o poziție dezavantajată. Termenul rezonabil pentru pregătirea apărării nu este sinonim cu o perioadă de timp egală cu cea de care beneficiază acuzarea, ci presupune timpul necesar pentru fiecare parte raportat la nevoile proprii, însă o inegalitate nerezonabilă este imposibil să conducă la concluzia că acuzatul a beneficiat de timpul necesar pentru pregătirea apărării⁶. Deși Curtea a refuzat să definească conceptul de „timp adecvat pentru pregătirea apărării”, aceasta a precizat că este necesară o apreciere *in concreto*, în funcție de natura cauzei, de complexitatea procedurii⁷ și de prezența unui avocat⁸, însă lipsa solicitării acuzatului de amânare a cauzei nu poate atrage răspunderea statului pentru timpul insuficient în vederea pregătirii apărării⁹. Atunci când acuzatul a desemnat un avocat pentru reprezentarea intereselor sale, timpul adecvat se analizează prin raportare

⁴ C.E.D.O., *Bykov c. Rusiei*, parag. 92 privind încălcarea art. 6 parag. 3 lit. b) prin nerespectarea dreptului la tăcere; C.E.D.O., *Salduz c. Turciei*, op. cit., parag. 54-55 privind încălcarea art. 6 parag. 3 lit. b) prin restricționarea dreptului la un avocat încă de la începutul procedurii; C.E.D.O., *Luboch c. Poloniei*, parag. 64 privind încălcarea art. 6 parag. 3 lit. b) prin împiedicarea accesului nerestricționat la dosar, <https://hudoc.echr.coe.int>.

⁵ Comisia Europeană, *Bonzi c. Elveției*, hotărârea din 1978, <https://europa.eu/>.

⁶ Comisia Europeană, *U c. Luxemburg*, hotărârea din 1985, <https://europa.eu/>.

⁷ C.E.D.O., *Albert și Le Compte c. Belgiei*, hotărârea din 10 februarie 1983, <https://hudoc.echr.coe.int>.

⁸ C.E.D.O., *Bogumil c. Portugalia*, hotărârea din 7 octombrie 2008, parag. 48-49, <https://hudoc.echr.coe.int>.

⁹ C.E.D.O., *Campbell și Fell c. Marii Britanii*, hotărârea din 28 iunie 1984, <https://hudoc.echr.coe.int>.

la un avocat cu competență medie pus să acționeze în circumstanțele concrete ale cauzei¹⁰. De asemenea, nu se poate aștepta de la avocatul ales să își dedice tot timpul în vederea pregătirii unui singur caz particular, având în vedere munca desfășurată de avocați în general, ci doar să se aplece cu prioritate asupra cauzelor care implică o reacție imediată¹¹.

O desemnare tardivă a avocatului ales nu poate fi imputabilă statului și nu poate fundamenta o plângere bazată pe împrejurarea că acuzatul nu a beneficiat de timpul necesar pentru pregătire apărării¹². Totodată, cauzele care presupun schimbarea avocatului implică o reevaluare a timpului acordat pentru pregătirea apărării¹³. Alte criterii de luat în considerare atunci când se evaluează dacă inculpatul a beneficiat de o perioadă de timp rezonabilă pentru pregătirea apărării sunt volumul dosarelor de urmărire penală, precum și importanța unui act pregătitor nerealizat. Sub acest aspect, Curtea a statuat că 20 de zile pentru studierea unui dosar de 17.000 de pagini este insuficient pentru realizarea scopului urmărit de art. 6 parag. 3 lit. b)¹⁴. Se analizează de asemenea și diligența acuzatului, respectiv dacă acesta a încercat să remedieze dezavantajul în care a fost plasat la momentul la care a sesizat că timpul de pregătire al cauzei este inadecvat, prin solicitarea unei amânări. O conduită lipsită de diligență a celui cercetat intră sub incidența art. 35 alin. 1 din Convenție care prevede drept condiție de admisibilitate pentru sesizarea Curții epuizarea tuturor căilor de atac interne, întrucât statului trebuie să i se confere posibilitatea de a-și îndrepte erorile judiciare comise prin intermediul forurilor sale interne¹⁵. La rândul său, statul trebuie să demonstreze că acuzatul avea dreptul, atât potrivit legii, cât și în practică, la o amânare a cauzei în vederea pregătirii apărării și că aceasta putea fi acordată efectiv, la cerere¹⁶, sau în lipsa reglementării exprese, că organele judiciare iau în calcul suspendarea procedurii din oficiu ori de câte ori apărarea nu beneficiază de timpul necesar pentru pregătirea cauzei¹⁷.

Atunci când analizează dacă a existat o încălcare a art. 6 parag. 3 lit. b) din Convenție, Curtea verifică dacă acuzatului i s-a produs un prejudiciu ca urmare a nerespectării timpului necesar pentru pregătirea apărării. Astfel, chiar dacă avocatul a fost numit cu puțin timp înainte de audiere, Curtea a considerat adecvată perioada cuprinsă între desemnare și actul procedural îndeplinit, întrucât acuzatul nu a reușit să probeze producerea unui prejudiciu prin conduita organelor judiciare¹⁸. Accelerarea procedurilor în cazul infracțiunilor grave aduce atingere dreptului la apărare, însă în cazul infracțiunilor minore, această conduită a organelor judiciare poate fi considerată legitimă în vederea determinării efectivității actelor de cercetare desfășurate în cauză¹⁹. Dacă încadrarea juridică a faptelor se schimbă pe durata cercetărilor sau dacă se descoperă fapte noi, organele de urmărire penală trebuie să manifeste toleranță și să acorde timpul necesar apărării pentru a combate faptele în noua versiune²⁰.

Referitor la facilitățile necesare pregătirii apărării, acestea reclamă punerea la dispoziția suspectului/inculpatului a mijloacelor materiale și juridice adecvate pentru a restabili echilibrul între apărare și acuzare. La fel ca în cazul analizei termenului rezonabil pentru pregătirea apărării, egalitatea de arme nu reclamă acordarea aceluiași facilități apărării și acuzării, ci doar a facilităților necesare pentru pregătirea cauzei în mod efectiv. Sub acest aspect, statele au atât obligația pozitivă de a asigura facilitățile necesare, cât și obligația negativă de a nu împiedica accesul la facilitățile disponibile. Prezența prejudiciului este definitivă în evaluarea respectării acestei garanții, sarcina probei revenind acuzatului atunci când facilitatea reclamată apare neesențială *prima facie*. Cu toate acestea, revine statului să probeze lipsa prejudiciului atunci când facilitatea apare indispensabilă pentru echitatea procedurii în lumina

¹⁰ S. Trechsel, *Human Rights in Criminal Proceedings*, OUP, Oxford, 2005, p. 216.

¹¹ Comisia Europeană, *X și Y c. Belgiei*, hotărârea din 1963, <https://europa.eu/>.

¹² *Ibidem*.

¹³ Comisia Europeană, *Goddi c. Italiei*, hotărârea din 1984, parag. 31, <https://europa.eu/>.

¹⁴ C.E.D.O., *Ocalan c. Turciei*, hotărârea din 2005, parag. 148, <https://hudoc.echr.coe.int>.

¹⁵ Comisia Europeană, *Murphy c. Marea Britanie*, hotărârea din 1972, <https://europa.eu/>.

¹⁶ C.E.D.O., *Galstyan c. Armeniei*, hotărârea din 15 noiembrie 2007, <https://hudoc.echr.coe.int>.

¹⁷ Comisia Europeană, *Goddi c. Italiei*, hotărârea din 1984, parag. 31, <https://europa.eu/>.

¹⁸ C.E.D.O., *Kremzov c. Austriei*, hotărârea din 1993, parag. 50, <https://hudoc.echr.coe.int>. Pentru o opinie contrară, în sensul că prejudiciul nu ar trebui să constituie un criteriu de evaluare a garanției instituite de art. 6 parag. 3 lit. b) din Convenție a se vedea Harris, O'Boyle și Warbrick, *Law of the European Convention on Human Rights*, ed. a 3-a, OUP, Oxford, 2014, p. 471.

¹⁹ C.E.D.O., *Borisova c. Bulgariei*, hotărârea din 21 decembrie 2006, parag. 40, <https://hudoc.echr.coe.int>.

²⁰ C.E.D.O., *Mattoccia c. Italia*, hotărârea din 25 iulie 2000, parag. 67, <https://hudoc.echr.coe.int>.

circumstanțelor concrete ale cauzei.

În concret, acordarea facilităților necesare pregătirii apărării presupune posibilitatea acuzatului de a comunica în mod liber cu avocatul său, posibilitatea de a avea cunoștință de rezultatul investigațiilor – liberul acces la dosar –, dreptul de a fi informat cu privire la stadiul procedurilor, dreptul de a participa efectiv la actele de urmărire penală, dreptul la tăcere precum și dreptul de a contesta actele și măsurile luate pe parcursul urmăririi penale.

Chiar dacă nu este reglementat în mod expres de legislația procesual penală, suspectul sau inculpatul are dreptul de a fi prezent la efectuarea actelor de urmărire penală și de a participa activ în proces în vederea pregătirii apărării. Aceasta presupune că el are o largă viziune asupra naturii și a mizei procesului și că înțelege severitatea pedepsei la care este expus. Ca situație premisă, suspectul/inculpatul trebuie să aibă posibilitatea să expună propria versiune a faptelor și să combată argumentele acuzării, singur sau prin intermediul unui avocat, însă nu în toate circumstanțele, prezența acestuia din urmă poate compensa lipsa acuzatului²¹. În atare condiții, asigurarea prezenței inculpatului la cercetarea la fața locului, efectuarea expertizei și prin intermediul unui expert parte sau alte asemenea garanții procedurale puternice se dovedesc a fi definitorii pentru eficiența criticilor apărării aduse la adresa acuzării. Deși Curtea a subliniat importanța participării efective a suspectului în proces, aceasta a arătat că manifestarea sa în sens contrar nu ar trebui pedepsită prin privarea de dreptul la asistență juridică²².

Curtea a constatat încălcarea art. 6 parag. 3 lit. b) din Convenție sub aspectul neacordării facilităților necesare în vederea pregătirii apărării atunci când pe perioada detenției, acuzatul a fost supus unor tratamente inumane și degradante, fapt ce a alterat facultatea sa de concentrare în orele ce au precedat audierea²³. S-a mai apreciat că accesul la dispozițiile legale pentru un acuzat deținut în cursul procesului poate fi o facilitate rezonabilă atunci când acesta decide să își realizeze singur apărarea²⁴.

Fără a fi reglementat expres de Convenție, dar stipulat în art. 89 alin. 2 C. pr. pen., dreptul de a comunica în mod liber cu avocatul este un drept esențial în pregătirea apărării, care poate fi supus unor restricții rezonabile²⁵.

3. Dreptul de acces la dosar

Dintre toate facilitățile amintite anterior, dreptul de acces la actele dosarului este de departe cel mai important și mai menționat în jurisprudența Curții, iar dispozițiile interne în materie trebuie interpretate în lumina celor statuate de Curte.

Astfel, art. 94 C. pr. pen. stabilește dreptul suspectului/inculpatului și al reprezentantului acestuia de a consulta dosarul cauzei în cursul urmăririi penale, drept care nu este absolut și care poate fi restricționat pentru motive ce țin de buna desfășurare a urmăririi penale. Acesta presupune dreptul de a studia actele dosarului, dreptul de a nota date din dosar, precum și de a obține fotocopii pe cheltuiala acuzatului, iar după punerea în mișcare a acțiunii penale, acesta nu poate fi restricționat pentru o durată mai mare de 10 zile în vederea asigurării apărării. În cauza *Beraru c. României*, Curtea a reținut că avocații inculpatului nu au avut inițial acces la rechizitoriu, fapt ce a cauzat dificultăți în pregătirea apărării și i-a determinat pe aceștia să renunțe la mandatul de reprezentare²⁶. Accesul la dosar trebuie să fie asigurat într-un termen rezonabil, fără ca aceasta să înlăture obligația acuzării de a informa suspectul prompt și detaliat cu privire la acuzațiile aduse²⁷.

În lumina dispozițiilor convenționale, organele judiciare au obligația să pună la dispoziția acuzatului toate informațiile și probele materiale ce servesc la pronunțarea unei soluții de orice natură în cauză,

²¹ *Idem*, parag. 88.

²² C.E.D.O., *Lala c. Olandei*, hotărârea din 22 septembrie 1994, parag. 30-34, <https://hudoc.echr.coe.int>.

²³ C.E.D.O., *Moiseyev c. Rusiei*, hotărârea din 9 octombrie 2008, parag. 221, <https://hudoc.echr.coe.int>.

²⁴ Comisia Europeană, *Ross c. Marea Britanie*, hotărârea din 1986, parag. 184, <https://europa.eu/>.

²⁵ Comisia Europeană, raportul din 12 iulie 1984, parag. 52, <https://europa.eu/>. S-a reținut că împiedicarea comunicării libere dintre avocat și clientul său cu privire la declarațiile martorilor audiați nu este contrară art. 6 parag. 3 lit. b), atunci când are ca scop păstrarea anonimatului.

²⁶ C.E.D.O., hotărârea din 18 martie 2014, <https://hudoc.echr.coe.int>.

²⁷ C.E.D.O., *Bogumil c. Portugalia*, hotărârea din data de 7 octombrie 2008, parag. 46-49, <https://hudoc.echr.coe.int>.

indiferent dacă acestea sunt relevante sau nu²⁸. Important este nu doar obiectul divulgării, ci și perioada de timp în care, după strângerea unor probe, acestea sunt aduse la cunoștința celui cercetat. Este în interesul acestuia ca toate probele materiale să fie aduse la cunoștința sa încă din momentul efectuării în continuare a urmăririi penale *in personam* însă standardul convențional este diferit. Acesta obligă acuzarea să asigure accesul la dosar astfel încât apărarea să beneficieze de un termen rezonabil pentru pregătirea cauzei și nu imediat după formularea unei acuzații penale. Obligația de a asigura accesul la dosar este continuă, în funcție de probele administrate în diferite stadii ale procedurii, neputându-se considera în mod rezonabil că acuzatul a avut posibilitatea de a se apăra dacă acesta a luat cunoștință doar de anumite probe pe care a putut efectiv să le și combată. Probele materiale strânse în cursul urmăririi penale ar trebui puse atât la dispoziția avocatului, cât și a clientului său, întrucât dacă primul are abilitatea de a verifica acuratețea administrării acestora în conformitate cu dispozițiile legale, cel de-al doilea este chemat să constate acuratețea factuală.

Accesul la dosar servește la atingerea unei egalități procedurale, iar încunoștințarea în avans cu privire la probele materiale și la informațiile strânse în cursul urmăririi penale servește la pregătirea unei apărări efective cu privire la chestiunile ce se pot ridica în fața instanței de judecată²⁹. Jurisprudența Curții privind egalitatea de arme în contextul plângerilor privind liberul acces la dosar se împarte în două categorii. Pe de o parte, este vorba despre împiedicarea liberului acces la informații, iar pe de altă parte, se pune problema încălcării egalității de arme prin împietarea accesului la probele materiale strânse.

Astfel cum am arătat anterior, dreptul de acces la dosar nu este o cerință absolută pentru echitatea procedurii³⁰, putând fi, în mod legitim, restricționat pentru a proteja drepturile fundamentale ale altui individ³¹ sau un interes public important³². În această materie, Curtea realizează o reinterpretare a principiilor dezvoltate sub art. 6 parag. 3 lit. d) din Convenție, arătând că restricționarea drepturilor apărării trebuie să fie strict necesară și să fie suficient contrabalansată de alte facilități puse la dispoziția acuzatului pentru a evita prejudicierea acestuia³³. De cele mai multe ori, probleme de echitate a procedurii ridică probele cu privire la care decizia de restricționare a fost luată doar în baza inițiativei procurorului, fără ca aceasta să fie supusă cenzurii unui judecător. S-a recunoscut faptul că o asemenea procedură nu poate satisface testul strictei necesități, fiind de natură să plaseze apărarea într-o poziție dezavantajată față de acuzare, prin faptul că aceasta din urmă acționează ca un judecător, depășindu-și atribuțiile pe care le are în cadrul procesului penal³⁴.

4. Marja de apreciere a procurorului în încuviințarea probelor solicitate. Compatibilitate cu principiul egalității armelor

În cursul urmăririi penale, organul de urmărire penală are obligația de a strânge și de a administra probe atât în favoarea, cât și în defavoarea suspectului sau inculpatului, din oficiu ori la cerere, obligația nefiind absolută, existând obligația de a administra doar acele probe care sunt necesare pentru a dispune trimiterea în judecată, conform art. 327 alin. 1 C. pr. pen. În același sens, cererea privitoare la administrarea unor probe formulată în cursul urmăririi penale se admite ori se respinge, motivat, de către organele judiciare. Sub acest aspect, se observă că interferează două drepturi aflate la poli opuși: pe de o parte, dreptul procurorului de a cenzura o probă propusă de suspect/inculpat atunci când aceasta nu este utilă soluționării cauzei, iar pe de altă parte, dreptul acestuia din urmă la apărare, care se manifestă și prin administrarea probelor propuse pentru dovedirea nevinovăției sale.

²⁸ C.E.D.O., *V. c. Finlandei*, hotărârea din 24 aprilie 2007, parag. 74, <https://hudoc.echr.coe.int>.

²⁹ Epp J.A., *Building on the Decade of Disclosure in Criminal Procedure*, Ed. Cavendish, Londra, 2007, p. 31-32.

³⁰ Comisia Europeană, *Klass și alții c. Germaniei*, hotărârea din 1978, parag. 48, <https://europa.eu/>.

³¹ Imperativul protejării martorilor amenințați poate justifica restricționarea accesului la dosar.

³² Necesitatea utilizării metodelor speciale de cercetare și supraveghere este, de asemenea, un motiv suficient pentru restricționarea accesului la dosar.

³³ C.E.D.O., *Rowe și Davis c. Marea Britanie*, hotărârea din 2000, parag. 61, <https://hudoc.echr.coe.int>.

³⁴ *Ibidem*.

De plano, procurorul are abilitarea legală de a respinge încuviințarea unei probe solicitată în apărare, lucru firesc având în vedere rolul acestuia în desfășurarea urmăririi penale, însă această prerogativă trebuie exercitată cu precauție. Astfel, de fiecare data când, analizând criteriile de admisibilitate a probelor, procurorul va constata că acestea nu sunt relevante, concludente sau utile, le va respinge, precizând motivele care au condus la adoptarea acestei soluții. Este important de menționat că motivele care conduc la respingerea unei probe în apărare trebuie să fie temeinice, în caz contrar, suspectul/inculpatul fiind grav vătămat în drepturile sale procesuale, îndeosebi din perspectiva egalității de arme și a dreptului de a beneficia de facilitățile necesare în vederea pregătirii apărării. Obligația procurorului în cursul urmăririi penale este deopotrivă calitativă și cantitativă, întrucât acesta trebuie să își asume și să conștientizeze necesitatea administrării probelor în apărare și totodată, să analizeze în ce măsură administrarea unei probe poate conduce la aflarea adevărului în cauză. Sub acest aspect, Curtea a reținut că respingerea solicitării de a încuviința proba cu expertiza nu este incompatibilă cu prevederile art. 6 parag. 3 lit. b), dacă instanța a constatat că nu este concludentă în cauză³⁵. La polul opus, s-a constatat încălcarea dreptului la apărare și a egalității de arme procesuale, atunci când rechizitoriul a fost întocmit înainte ca inculpatul să primească ordonanța procurorului prin care au fost respinse toate probele solicitate, acuzatul fiind plasat într-o poziție în care nu și-a putut prezenta cauza fără să fie dezavantajat față de acuzare³⁶. Celeritatea sau costurile procedurilor penale nu constituie motive temeinice pentru a justifica respingerea cererii de administrare a unei probe, acestea nefiind singurele principii care guvernează urmărirea penală și nici cele care prevalează³⁷.

Respingerea tuturor cererilor în probațiune formulate de apărare și administrarea probelor doar din oficiu poate ridica mari semne de întrebare cu privire la respectarea egalității de șanse. Deși dreptul la un proces echitabil se analizează în ansamblul cauzei, conform principiilor instituite de Curtea E.D.O în jurisprudența sa, o asemenea strategie procedurală a organelor de urmărire penală poate genera o situație flagrantă de inechitate, care doar în anumite cazuri, poate fi contrabalansată prin administrarea probatoriului în condiții de contradictorialitate.

În practica judiciară, s-a apreciat că nu a fost încălcat principiul egalității armelor, chiar dacă cererile în probațiune au fost respinse, întrucât apărătorii aleși au fost prezenți la audierea martorilor acuzării, având posibilitatea de a le adresa întrebări, iar probatoriul a fost alcătuit, în cea mai mare parte, din înscrisuri accesibile inculpaților și reprezentanților acestora, existând la dosar cereri de fotocopiere și ordonanțe de admitere a acestora. De asemenea, s-a constatat că la dosarul cauzei se regăsesc adrese de convocare a avocaților la efectuarea actelor de cercetare penală, iar la sfârșitul urmăririi penale, inculpații au luat cunoștință de întregul dosar prin înmânarea unui CD cuprinzând actele efectuate³⁸.

În ceea ce privește actul prin care se refuză administrarea unei probe în cursul urmăririi penale se ridică întrebarea dacă acesta poate fi cenzurat în cursul procedurii de cameră preliminară, fiind important de menționat că răspunsul diferă în funcție de verificările efectuate. Dacă vorbim despre o verificare formală a ordonanței, respectiv dacă aceasta este motivată sau dacă există temei legal pentru refuzul administrării unei probe, atunci răspunsul nu poate fi decât afirmativ, fiind vorba de chestiuni care implică legalitatea actelor de urmărire penală care fac obiectul camerei preliminare. Atunci când se critică ordonanța de respingere a cererii de administrare a unei probe din perspectiva insuficienței probatoriului administrat se tinde la o analiză pe fond a cauzei, împrejurare ce excede atribuțiilor judecătorului de cameră preliminară.

În opinia majoritară a practicii judiciare, s-a statuat că ordonanțele de respingere a cererii de administrare a probelor nu sunt sancționabile pe cameră preliminară, întrucât judecătorul de cameră preliminară verifică „ce există în interiorul urmăririi penale și nu ce nu există și trebuie să existe pentru a se proceda la o judecată completă”³⁹ iar o soluție contrară ar contopi funcția procurorului în cursul urmăririi penale cu cea a judecătorului de camera preliminară. Într-o opinie minoritară, s-a arătat că ar trebui

³⁵ C.E.D.O., *Bricmont c. Belgiei*, hotărârea din 7 iulie 1989, <https://hudoc.echr.coe.int>.

³⁶ C.E.D.O., *Cauza Magee c. Marii Britanii*, Hotărârea din data de 14.09.1999, <https://hudoc.echr.coe.int>.

³⁷ C. Ghigheci, *Cereri și excepții de cameră preliminară*, vol. II. *Legalitatea și loialitatea administrării probelor*, Ed. Hamangiu, București, 2017, p. 7.

³⁸ Î.C.C.J., secția penală, *Încheiere cameră preliminară nr. 138 din 20.05.2015*, nepublicată.

³⁹ I. Narița, *Camera preliminară – sub spectrul neconstituționalității?*, în *Dreptul* nr. 5/2014, p. 179.

conferită posibilitatea judecătorului de a analiza cauza și sub aspectul nelegalității refuzului de administrare a unor probe, refuz care poate conduce la o vătămare a dreptului la apărare al inculpatului⁴⁰.

Sub acest aspect, astfel cum am arătat anterior, consider că soluția ar trebui nuanțată în funcție de verificările pe care le întreprinde judecătorul de cameră preliminară. În ceea ce privește motivarea ordonanței sub aspectul refuzului, consider că judecătorul de cameră preliminară nu poate interveni pe temeinicia motivării deoarece aceasta ar atrage implicit o analiză a probatoriului administrat în cauză, dar poate interveni atunci când motivarea nu există sau se poate aprecia, fără a analiza probele administrate, că aceasta este pur formală. Contrar celor susținute în literatura de specialitate⁴¹, consider că atunci când o probă are valențe atât procedurale, cât și substanțiale, administrarea acesteia fiind reclamată de dispozițiile legale într-o situație dată, fiind necesară și pentru soluționarea pe fond a cauzei, refuzul administrării acesteia poate fi cenzurat în cursul procedurii de cameră preliminară, întrucât nu se realizează o analiză a necesității probei, ci doar se verifică respectarea dispozițiilor legale (d. e. expertiza legală medico-psihiatrică în cazul minorilor cu vârsta cuprinsă între 14 și 16 ani este impusă de art. 184 C. pr. pen., având valențe și pe fondul cauzei din perspectiva stabilirii existenței iresponsabilității – cauză de neimputabilitate care înlătură vinovăția).

5. Concluzie

Dreptului de a beneficia de timpul și înlesnirile necesare pregătirii apărării îi corespunde obligația pozitivă a statului de a se asigura că acesta este practic și efectiv⁴², implicând o conduită activă și diligentă din partea autorităților, fiind o componentă esențială pentru egalitatea de șanse între apărare și acuzare și implicit, pentru efectivitatea apărării.

⁴⁰ C. A. Domocoș, C.A.R. Ieran, *Verificarea legalității administrării probelor în cadrul procedurii de cameră preliminară. Aspecte controversate* în Revista Universul Juridic nr. 4 din aprilie 2018.

⁴¹ Ghica M.S., *Aspecte teoretice și practice ale judecătorului de cameră preliminară. Drepturi și obligații deontologice ale judecătorilor și avocaților*, www.juridice.ro.

⁴² C.E.D.O., *Mattocia c. Italia*, hotărârea din 25 iunie 2000, paragraf. 65, <https://hudoc.echr.coe.int>.